

Василь ЮРЧИШИН,

*доцент кафедри спеціально-правових дисциплін Чернівецького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший радник юстиції, кандидат юридичних наук*

НАГЛЯД ПРОКУРОРА ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Ключові слова: прокурор; слідчий; процесуальні рішення; функція нагляду; правозахисна функція прокурора.

Прокурорський нагляд за додержанням законів при провадженні досудового розслідування – дієвий засіб протидії злочинності і водночас гарантія своєчасного та надійного захисту прав людини як від протиправних дій осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, так і від можливого свавілля і беззаконня з боку посадовців органів досудового розслідування, які активно застосовують у своїй діяльності широкий арсенал примусових заходів процесуального характеру.

Починається прокурорський нагляд з моменту надходження повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення і продовжується до завершення досудового розслідування. Здійснюється він систематично і незалежно від наявності сигналів про порушення законності. Нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування – це конституційна функція прокуратури [1], необхідність якої обумовлена підвищеною відповідальністю органів досудового розслідування. Адже їхня діяльність пов'язана з вторгненням у сферу особливо охоронюваних прав людини, а також із можливістю застосування при цьому найтяжчих державних примусових заходів процесуального характеру аж до тимчасового позбавлення волі. Тож з метою забезпечення належного прокурорського нагляду під час досудового розслідування необхідно передусім чітко визначити завдання прокурора у досудовому провадженні.

На нашу думку, завдання прокурора у досудовому провадженні – це головні настанови, дані прокурору державою для здійснення дієвого нагляду за додержанням законності органами дізнання і досудового слідства та іншими

учасниками, що діють у вказаному провадженні. А відтак, не можна погодитися з тими завданнями, які визначив законодавець прокурору в ст. 29 Закону України від 5 листопада 1991 року «Про прокуратуру» стосовно досудового провадження. Так, у ч. 2 цієї статті вказано, що «... нагляд має своїм завданням сприяти: 1) розкриттю злочинів, захисту особи, її прав, свобод, власності, прав підприємств, установ, організацій від злочинних посягань; 2) виконанню вимог закону про невідворотність відповідальності за вчинений злочин; 3) запобіганню незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності; 4) охороні прав і законних інтересів громадян, які перебувають під слідством; 5) здійсненню заходів щодо запобігання злочинам, усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню».

Вбачається, що це ототожнення завдань самого досудового провадження як автономної стадії процесу, завдань органів досудового розслідування (дізнання і слідства), а також завдань прокуратури у цьому провадженні. З огляду на викладене найбільш правильно вважаємо думку Ф. Кобзарєва, який відніс до завдань прокуратури у досудовому провадженні: своєчасне виявлення, припинення і попередження порушень закону; встановлення обставин цих правопорушень та осіб, що їх вчинили; притягнення винних до встановленої законом відповідальності; відновлення порушених прав і законних інтересів особи, суспільства і держави [2, 7].

Автор хоч і найближче підійшов до вирішення окресленої проблеми, але не досить чітко і виразно сформулював наглядові завдання

прокурора у досудовому провадженні. Пропонуємо визначити їх таким чином: це попередження і своєчасне виявлення будь-яких порушень закону, допущених органами досудового розслідування при виконанні процесуальних і слідчих дій та прийнятті процесуальних і слідчих рішень під час досудового розслідування; своєчасне припинення та усунення цих порушень закону; своєчасне виявлення та усунення порушень закону, допущених іншими учасниками досудового провадження, захист прав учасників досудового провадження, а в разі їх порушення – прийняття передбачених законом заходів до негайного відновлення; забезпечення повного, об'єктивного та якісного досудового розслідування.

З огляду на викладене вище можна зробити висновок, що виявлення, припинення і попередження порушень закону є способами здійснення прокурорського нагляду. Але це не так, бо порушення закону виявляються шляхом проведення перевірок, вивчення матеріалів досудового розслідування, участі прокурора в слідчих діях тощо. Якщо законодавець врахує пропозиції автора при прийнятті нового Закону України «Про прокуратуру», то такі завдання нагляду у досудовому провадженні будуть повністю відповідати предмету цього нагляду, визначеному у такій формі: «Предметом нагляду є додержання законів органами досудового розслідування та іншими фізичними і юридичними особами, діючими у досудовому провадженні». Таким чітким визначенням предмета прокурорського нагляду у досудовому провадженні охоплюватиметься як коло піднаглядових суб'єктів, так і порядок їх діяльності, закріплений законом. Інакше кажучи, предметом нагляду має бути тільки додержання законів органами досудового провадження при проведенні ними слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, направлених на виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Самі ці органи та інші учасники процесу є суб'єктами, а не об'єктами (предметом) прокурорського нагляду.

Важливими елементами предмета нагляду є процесуальні слідчі дії та процесуальні слідчі рішення. Звичайно, основною їх частиною є слідчі дії та слідчі рішення, які виконуються й приймаються дізнавачем і слідчим. У ст. 223 КПК України слідчі (розшукові) дії визначаються як такі, що спрямовані на отримання (збирання)

доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Це визначення є неповним. Більш точним було б таке формулювання: «Слідчі дії – це процесуальні дії слідчого, дізнавача, прокурора, здійснювані ними на стадії досудового розслідування і скеровані на виявлення, збирання, перевірку, оцінку відомостей (інформації), що стосуються матеріалів досудового розслідування та отримані із джерел і в порядку, визначених законом, з метою використання їх як доказів». Заслугує на увагу позиція А. Дубинського про необхідність наведення вичерпного переліку слідчих дій в КПК України [3, 89].

Відповідно до ст. 30 Закону України «Про прокуратуру» повноваження прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів у досудовому провадженні визначаються кримінальним процесуальним законодавством. Це означає, що основним законодавчим актом, що регламентує даний вид прокурорської діяльності, є Кримінальний процесуальний кодекс України. Виконання завдань, пов'язаних зі своєчасним виявленням і усуненням порушень закону, неможливе без владно-розпорядчих повноважень. З урахуванням саме цих обставин законодавець наділив ними прокурора (ст. 36 нового КПК України) [4]. Наглядові повноваження прокурора поширюються не тільки на дізнавачів і слідчих, керівників органів досудового розслідування, а й на підозрюваних, захисників, потерпілих та інших суб'єктів досудового провадження. Виняток становить лише слідчий суддя, який підкорюється тільки Конституції і законом України, а відтак, не може бути об'єктом прокурорського нагляду.

У новому КПК України законодавець ліквідував стадію порушення кримінальної справи з метою економії процесуальних ресурсів та скорочення строків досудового розслідування. Уявляється, що проведення розслідування без попередньої перевірки початкових відомостей про кримінальне правопорушення може потягти за собою грубі порушення законності, бо ця стадія передбачена саме для приведення всього механізму кримінального процесу в дію. Більше того, вона закладає правову основу для виконання процесуальних дій на наступних стадіях судочинства. Тут слід повністю погодитися з висновком В. Лазаревої, що порушення кримінальної справи є точкою відліку початку дії специфічного режиму кримінально-процесуального регу-

лювання взаємовідносин держави та людини і визначає межі правового поля, в рамках якого допускається використання відповідних повноважень органів та посадових осіб, які здійснюють досудове провадження [5, 92].

Проведення ж досудового розслідування без дослідчої перевірки заяв і повідомлень про злочини та встановлення приводів і підстав для її порушення призведе до необґрунтованого застосування щодо певного кола осіб заходів процесуального примусу та незаконного обмеження інших конституційних прав громадян, тобто до свавілля і беззаконня.

Крім цього, згідно з новим КПК України прокурор позбавлений права порушувати провадження про дисциплінарну відповідальність працівників органів дізнання і досудового слідства, вносити подання про усунення грубих порушень закону. Ці повноваження є вкрай необхідними для належного виконання прокурором наглядової функції у досудовому провадженні, у зв'язку з чим вони повинні бути закріплені в КПК України. Для посилення ефективності нагляду варто закріпити в новому законі «Про прокуратуру» право прокурора заслуховувати доповіді дізнавачів, слідчих, керівників органів досудового розслідування і посадових осіб органів дізнання про хід розслі-

дування кримінальних правопорушень. Це підвищить рівень інформованості прокурора про результати розслідування справи, сприятиме більш швидкому виявленню порушень закону, в тому числі й тих, що стосуються прав і свобод учасників процесу [6].

У зв'язку з тим, що в ст. 29 чинного Закону України «Про прокуратуру» ототожнюються завдання прокуратури із завданнями досудового провадження необхідно визначити в новому законі «Про прокуратуру» предмет прокурорського нагляду у цьому провадженні, розкривши суть цього поняття таким чином: «Предметом прокурорського нагляду є додержання законів органами досудового розслідування та іншими фізичними і юридичними особами, задіяними в досудовому провадженні». Цим визначенням предмета нагляду охоплюватиметься як коло піднаглядових суб'єктів, так і порядок їх діяльності, закріплений законом. До завдань нагляду слід віднести: попередження, припинення, своєчасне виявлення будь-яких порушень закону, допущених учасниками провадження, та вжиття заходів, спрямованих на повне повнення порушених прав і притягнення до встановленої законом відповідальності; забезпечення повного, всебічного та об'єктивного розслідування справи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 10 жовтня 2011 року: (відповідає офіц. текстові). – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 96 с.
2. Кобзарев Ф. М. Правовой статус российской прокуратуры и проблемы его развития / Ф. М. Кобзарев. – М.: ИПК РК Генпрокуратуры РФ, 2002. – 22 с.
3. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы / А. Я. Дубинский. – К.: Наукова думка, 1984. – 139 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI // Голос України. – 2012. – №№90–91 (5340–5341). – 19 травня. – С. 9–49.
5. Лазарева В. А. Возбуждение уголовного дела как акт правового регулирования на преступные посягательства: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В. А. Лазарева. – Саратов, 2001. – 24 с.
6. Тушев А. А. Прокурор в уголовном процессе Российской Федерации: моногр. / Тушев А. А.; науч. ред.: докт. юрид. наук., проф. И. Ф. Демидов. – СПб: Юридический центр Пресс, 2005. – 325 с.

Василь ЮРЧИШИН

НАГЛЯД ПРОКУРОРА ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Резюме

Розглядається питання, що стосується повноважень прокурора під час нагляду за законністю досудового розслідування. Наведено перелік примусових заходів процесуального характеру, які прокурор застосує у своїй діяльності.

Василий ЮРЧИШИН

**НАДЗОР ПРОКУРОРА ПРИ ПРОИЗВОДСТВЕ ДОСУДЕБНОГО
РАССЛЕДОВАНИЯ ПО НОВОМУ УГОЛОВНОМУ ПРОЦЕССУАЛЬНОМУ
КОДЕКСУ УКРАИНЫ**

Резюме

Рассматривается вопрос, касающийся полномочий прокурора во время надзора за досудебным расследованием. Указан перечень принудительных мер процессуального характера, применяемых прокурором в своей деятельности.

Vasyl YURCHYSHYN

**PROSECUTOR'S SUPERVISION
AT THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION DUE
TO THE NEW CRIMINAL PROCEDURE CODE
OF UKRAINE**

Summary

The issues of prosecutor's supervisory power over observance of law at the stage of pre-trial investigation are considered. The list of procedural coercive measures used by a prosecutor in his activity is given in the article.